

A "Kétezer szó" [⊕] és az "Ezer szó".

A Práce c. csehszlovák lap 1968. június 27-i számában közölt szöveg alapján adjuk a "Kétezer szó", s a Rudé Právo 1968. július 5-i száma alapján az "Ezer szó" c. felhívás teljes magyar fordítását.

Kétezer szó a munkásoknak, a parasztoknak, az alkalmazottaknak, a tudósoknak, a művészeknek, mindenkinek.

Először a háború fenyegette népünk életét. Utána is rossz idők következtek. Olyan eseményekre került sor, amelyek népünk lelki egészségét és jellemét veszélyeztették. Népünk többsége reménykedve fogadta a szocializmus programját. A vezetés azonban méltatlanok kezébe került. Nem lett volna olyan nagy baj, hogy ezek az emberek nem rendelkeztek kellő államvezetési tapasztalatokkal, szakértelemmel és filozófiai képzettséggel, ha legalább több köznapi bölcsességet és méltányosságot mutatnak, hajlandók lettek volna meghallgatni mások véleményét és hagyták volna, hogy fokozatosan náluk alkalmasabbak váltsák fel őket.

A kommunista párt, amely a háború után az emberek nagy bizalmát élvezte, ezt a bizalmat fokozatosan tisztségekre váltotta át, amíg csak meg nem szerzett minden tisztséget, de semmi egyéb márral nem rendelkezett. Kerekén ki kell mondanunk, ezt, amit egyébként tudnak azok a kommunisták is közülünk, akiknek a következmények épp olyan nagy csalódást okoztak, mint másoknak. A vezetés téves irányvonala a pártot politikai pártból és eszmei szövetségből hatalmi szervezetté változtatta, amely nagy vonzerőt gyakorolt a hatalomvágyó egyénekre, a gyáva számítókra, és a lelkiismeretlen emberekre. Ezek beáramlása hatást gyakorolt a párt természetére és magatartására, hiszen a párt belső felépítése nem volt olyan, hogy kellemetlen következmények nélkül befolyást szerezhettek volna a tisztességes emberek, akik folyamatosan úgy átalakíthatták volna, hogy állandóan alkalmazkodjon a modern világhoz. Sok kommunista harcolt e hanyatlás ellen, de nem tudta elejét venni annak, ami bekövetkezett.

A kommunista párton belüli viszonyok adták a modelljét és az indítékát a hasonló állami viszonyoknak. A párt egyesítése az állammal arra vezetett, hogy a párt elveszítette a végrehajtó hatalomtól való különállás előnyét. Az állam és a gazdasági szervezetek tevékenységének nem voltak kritikusai. A parlament elszokott a tanácskozástól, a kormány a kormányzástól, a vezetők a vezetéstől. A választásoknak nem volt jelentőségük, a törvények elveszítették tekintélyüket. Nem bízhattunk meg azokban, akik bármiféle testületben is képviseltek bennünket, és ha megbízhattunk bennük, akkor sem mentünk velük semmire, mert semmit sem értek el. Még ami ennél is rosszabb: úgyszólván már egymásban sem bízhattunk. Hanyatlott az egyéni és kollektív tisztesség. Becsületességgel semmire sem lehetett menni, és beszélni sem lehet arról, hogy bárkit is tehetsége szerint értékelnének. A közügyek érdektelenné váltak a többség számára, amely már csak magára és a

⊕ Szerzője Ludvik Vaculik író, a felhívást ismert személyek aláírása követte.

pénzre gondolt. Amellett rossz viszonyainkhoz az is hozzátartozik, hogy ma már a pénzben sem lehet bizni. Megromlottak a kapcsolatok az emberek között, a munkából már nincs öröm. Röviden: olyan idők következtek be, amelyek népünk lelki egészségét és jellemét veszélyeztetik.

A mai helyzetért valamennyien felelősek vagyunk, a kommunisták közülünk azonban nagyobb mértékben. A fő felelősök mégis azok, akik részesei vagy eszközei voltak az ellenőrizhetetlen hatalomnak. Egy önféjű csoport hatalma volt ez, amelyet Prágából a pártapparátus segítségével kiterjesztettek minden járásra és községre. Ez az apparátus döntötte el, hogy kinek mit szabad tennie és mit nem, ez az apparátus irányította a szövetkezeti és az üzemi dolgozókat és a nemzeti bizottságok tagjait. Valójában egyetlen szervezet sem volt saját tagjaié, még a kommunista párt sem. E kormányzók fő bűne ugyanaz volt, ami a fő eredménye: saját akaratukat a munkásság akaratának tüntették fel. Ha felülnénk ennek az ámitásnak, akkor ma a munkásokat kellene hibáztatnunk gazdaságunk hanyatlásáért, az ártatlan emberek ellen elkövetett bűntettekért, a cenzúra bevezetéséért, amely megakadályozta, hogy mindezt megírják. A munkásokat kellene hibáztatnunk a téves beruházásokért, a kereskedelmi veszteségekért, a lakáshiányért. Magától értetődően senki sem hiszi, hogy ez a munkásság bűne. Mindenki és főleg minden munkás tudja, hogy a munkásság gyakorlatilag semmiről sem döntött. A munkás funkcionáriusokat valaki más szavaztatta. Miközben sok munkás azt hitte, hogy kormányoz, egy specialisan nevelt párt- és állami funkcionárius réteg kormányzott az ő nevében. Ez a réteg ténylegesen a megdöntött osztály helyét foglalta el, s maga lett az új felsőség. Az igazság kedvéért mégis meg kell mondanunk, hogy a funkcionáriusok közül egyesek tudatára ébredtek a rossz történelmi játéknak. Ma arról ismerhetők fel, hogy jóváteszik az igazságtalanságokat, kijavítják a hibákat, visszaadják a döntési jogot a tagságnak és az állampolgároknak s korlátozzák az adminisztratív apparátus hatáskörét és létszámát. Velünk együtt szembehelyezkednek a párttagság körében jelentkező maradi nézetekkel. A funkcionáriusok nagy része azonban ellenzi a változásokat s még van súlya. Még mindig kezében vannak a hatalmi eszközök, főleg a járásokban és a községekben, ahol titkon és megfoghatatlanul élhet ezekkel.

Az év eleje óta tart nálunk a demokratikus megújulás folyamata. Ez a kommunista pártban kezdődött. Ezt meg kell mondanunk, s tudják ezt azok a nem kommunisták is közülünk, akik innen már semmi jót nem vártak. Egyébként hozzá kell tenni, hogy ez a folyamat máshol nem is kezdődhetett. Egyesegyedül a kommunisták élhettek két teljes évtizeden át valamiféle politikai életet, csak a kommunista kritika fért oda, ahol az ügyeket intézték, csak a kommunista párton belüli ellenzéknek volt meg az az előnye, hogy érintkezésbe került az ellenféllel. A demokratikus kommunisták kezdeményezései és erőfeszítései ezért csupán törlesztések abból az adósságból, amellyel az egész párt tartozik a nem kommunistáknak, akiket nem egyenjogú helyzetben tartott. A kommunista pártnak tehát nem jár semmiféle köszönet. Csupán el kell ismerni, hogy derekasan igyekszik kihasználni az utolsó alkalmát saját és a nemzeti becsületének megmentésére. A megújulási folyamat nem hoz magával semmi olyasmit, ami különösebben új lenne. Olyan eszméket és javaslatokat hoz, amelyek közül sok régiebb a mi szocializmusunk tévedéseinél, némelyik pedig a látható történelmi felszín alatt keletkezett, már rég ki lehetett volna mondani, csak éppen elfojtották. Ne legyenek olyan illúzióink, hogy ezek az eszmék csupán az igazság erejével győznek. Győzelmeiket inkább a régi vezetés gyengesége tette lehetővé. A régi vezetőségnek láthatóan előbb ki kellett

merülnie a húszéves uralkodásban, amelyben senki sem korlátozta. Teljesen meg kellett érlelődnie minden hibás elemnek, amely a régi rendszernek már az alapjaiban és ideológiájában benne rejtett. Ezért becsüljük túl az írók és diákok kritikájának jelentőségét. A társadalmi változások kútfője a gazdaság. Az igaz szónak csak akkor van jelentősége, ha már helyesen kialakított viszonyok között hangzik el. Málunk pedig ilyen viszonyokon, sajnos, az értendő, hogy általánosan elszegényedtünk, s teljesen felbomlott a régi kormányzati rendszer, amelynek keretében bizonyos típusú politikusok békében és nyugalomban kompromittálták magukat, a mi számlánkra. Az igazság tehát nem győzedelmeskedik. Egyszerűen az igazság maradt meg, miközben mindenünket elherdálták! Ezért most nincs ok nemzeti diadalmámorra. Csak az új remények indokoltak.

Reménységgel fordulunk hát mindenkire ebben a pillanatban, noha ezt a reményt is minduntalan veszély fenyegeti. Hónapokig tartott, amíg sokan közülünk elhitték, hogy beszélhetnek, sokan azonban még most sem hiszik ezt. Úgy nyilatkoztunk azonban már és annyira kitérülkoztunk, hogy feltétlenül végre kell hajtánunk szándékunkat, a rendszer humanizálását. Máskülönben a régi erők kegyetlen megtorlására számíthatunk. Főleg azokhoz fordulunk, akik eddig még vártak. Közéleg az idő, amely hosszú évekre sorsdöntő lesz.

A döntés ideje közéleg, és közéleg - a nyár, a maga ünnepeivel és szabadságolásaival, amikor régi szokás szerint mindent ott akarunk majd hagyni. Lefogadhatjuk azonban, hogy a mi kedves ellenfeleink nem engedélyeznek maguknak nyári pihenőt. Mozgósítani fogják lekötelezetteiket, s már a nyáron igyekeznek majd úgy rendezni a dolgukat, hogy nyugodt karácsonyi ünnepük legyen. Ezért figyeljük majd, mi történik és igyekezzünk megérteni az eseményeket és reagálni rájuk. Mondjunk le arról a lehetetlen kívánságról, hogy minden esetben valaki felülről a dolgok egyetlen magyarázatát adja és készen találja nekünk az egyetlen és egyszerű következtetést. Mindenki maga kell, hogy levonja saját következtetéseit, saját felelősségére. Közösen elfogadott következtetést csak vitában lehet kialakítani, ehhez pedig szólásszabadság kell, ami tulajdonképpen egyetlen demokratikus vívmányunk ebben az évben.

Az elkövetkező napokra mindenképpen saját kezdeményezésekkel és saját döntésekkel kell készülnünk.

Mindenekelőtt el fogunk utasítani minden olyan nézetet, amennyiben felmerül, hogy lehetséges bármiféle demokratikus megújulás kommunisták nélkül, sőt esetleg ellenük. Ez igazságtalan, de ésszerűtlen is lenne. A kommunisták kiépített szervezetekkel rendelkeznek, s ezekben támogatnunk kell a haladó szárnyat. Tapasztalt funkcionáriusai vannak, s természetesen mindenkor kezükben vannak a döntő emelők és nyomógombok. A közvélemény elé az ő akcióprogramjuk került, amely egyszersmind a legnagyobb egyenlőtlenségek kezdődő megszüntetésének programja. Senki más nem rendelkezik hasonló konkrét programmal. Követelni kell, hogy minden járásban és községben helyi akcióprogrammal lépjenek a közvélemény elé. Csakhamar szokásos és rég várt, helyes aktusra kerül sor. A CSKP kongresszusra készül, amely megválasztja majd az új központi bizottságot. Kívánjuk, hogy jobb legyen, mint a mostani. Ha a kommunista párt most azt mondja, hogy a jövőben vezető helyzetét az állampolgárok bizalmára és nem az erőszakra kívánja alapozni, ezt annyiban higgyük el, amennyiben hihetünk azoknak az embereknek, akiket küldötteknek delegálnak majd a járási és kerületi konferenciákra.

Újabbban nyugtalanítja az embereket, hogy a demokratizálási folyamat megállt. Ezt az érzést részben a zajló események okozta fáradtság váltja ki, részben tény, hogy elmúlt a megdöbbentő leleplezések, a magas szintű lemondások és a szokatlanul bátor, megmámorosító szókimondás ideje. A szemben álló erők küzdelme azonban csak némileg palástolt. Folyik a harc a törvények tartalmaért és betűjéért, a gyakorlati intézkedések hatóköréért. Amellett az új embereknek, a minisztereknek, az ügyészeknek, az elnököknek és a titkároknak időt kell hagynunk a munkára. Joguk van bizonyos időre, amíg vagy bizonyítanak, vagy megbuknak. Ezenkívül a központi politikai szervezetben többre ma nem lehet számítani. Amúgy is akaratlanul bámulatós eredményeket mutattak.

A jövőbeni demokrácia gyakorlati értéke attól függ majd, hogy mi lesz a vállalatokkal, és a vállalatoknál. Tekintet nélkül vitáinkra, végső soron azok kezében vagyunk, akik gazdálkodnak. Keresetteknek kell lenniük és érvényesülniük kell a jó gazdáknak. Igaz, valamennyiünket rosszul, egyeseket pedig még ennél is rosszabbul fizetnek, ahhoz képest, amit a fejlett országokban tapasztalunk. Kívánhatnánk több pénzt. Pénzt lehet nyomni és ezzel - elértékteleníteni. Kívánjuk hát inkább azt, hogy az igazgatók és az elnökök mondják meg nekünk, mit és mennyiért akarnak termelni, s kinek és mennyiért eladni, mennyi lesz a jövedelem, s ebből mennyit fordítanak a termelés korszerűsítésére, és mennyit lehet szétosztani. Látszólag unalmas címek alatt a lapok a demokráciáért, és a húsosfazékért folyó heves harcot tükrözik. Ebbe a munkások, mint vállalkozók, úgy avatkozhatnak bele, hogy a nekik megfelelő embereket választják a vállalati igazgatóságokba és a vállalati tanácsokba. Ugyanígy az alkalmazottak akkor járnak el a maguk szempontjából a leghelyesebben, ha a képviselőkként természetes vezetőiket, pártállásra való tekintet nélkül az arra alkalmas és becsületes embereket delegálják a szakszervezeti szervezetbe.

Mivel a jelenlegi központi politikai szervektől most nem lehet többet várni, a járásokban és a községekben kell többet elérni. Követeljük azoknak az embereknek a távozását, akik visszaéltek a hatalmukkal, megkárosították a közvagyon, becsstelen vagy brutális módszereket alkalmaztak. Meg kell találnunk a módját annak, hogy távozásra bírjuk őket, alkalmas módja lehet ennek a nyilvános kritika, a határozathozatal, a tüntetés, tüntető munkabrigádok alakítása, adakozás a soron kívüli nyugdíjaztatásra, a sztrájk, a bojkott. El kell vetni azonban a törvénytelen, méltatlan és durva módszereket, amelyeket felhasználhatnának Alexander Dubček befolyásolására. Általánosan el kell utasítanunk a durva levelek írását, úgy hogy amennyiben ilyesmi még előadódik, olybá lehessen venni, hogy a levelet az illető maga íratta. Élesszük fel a Nemzeti Front tevékenységét. Követeljük a nemzeti bizottságok nyilvános ülésezését. Az olyan problémákat illetően, amelyeket senki sem akar észrevenni, alakítsunk saját polgári bizottságokat. Egyszerű az egész, összejön néhány ember, elnököt választ, rendszeresen jegyzőkönyvet vezet, közzéteszi határozatait, megoldást követel, nem hagyja lehurrogni magát. A járási és helyi sajtót, amely többnyire hivatalos szócsövé degenerálódott, változtassuk valamennyi pozitív politikai erő fórumává, követeljük, hogy a szerkesztőbizottságokat a Nemzeti Front képviselőiből alakítsák meg, vagy alapítsunk más lapokat. Alakítsunk bizottságokat a szólásszabadság védelmére. Minden gyűléshez szervezzünk saját rendfenntartó szolgálatot. Ha különös híreket hallunk, ellenőrizzük ezeket, menesszünk küldöttséget az illetékes fórumokhoz, s válaszukat akár a kapukon is tegyük közzé. Támogassuk a biztonsági

szerveket, amikor valóban bűnös tevékenységet nyomoznak. Nem arra törekszünk, hogy a kormányzás megszűnését és az általános bizonytalanságot idézzük elő. Térjünk ki a szomszédainkkal való perpatvar elől. Ne rágódjunk a politikai összefüggéseken. Leplezzük le a spicliket.

A nyári megélénkülés országszerte felkelti az érdeklődést a csehek és szlovákok államjogi kapcsolatainak rendezései iránt. A nemzeti kérdés megoldási módjának tekintjük a föderalizálást, amely egyébként csupán egyike a jelentős demokratizálási intézkedéseknek. Ez az intézkedés magában véve a szlovákoknak sem kell, hogy meghozza a jobb életet. A rendszer kérdése - külön a cseh országrészekben, és külön Szlovákiában -, ezzel még nem oldódik meg. A párt- és állami bürokrácia uralma Szlovákiában még inkább tarthat tovább, mert hát "nagyobb szabadságot harcolt ki".

Újabb nagy nyugtalanságot okoz az a lehetőség, hogy külföldi erők avatkoznak be fejlődésünkbe. A túlerővel szemben csak azt tehetjük, hogy szilárdan kitartunk a magunké mellett és mi nem kezdeményezünk. Kormányunknak tudatára kell adnunk, hogy akár fegyveresen is kiállunk érte, amennyiben azt fogja tenni, amire megbízást adunk neki. Szövetségeseinket megnyugtathatjuk, hogy szövetségi, barátsági és kereskedelmi egyezményeinket betartjuk. Ingerült szemrehányásainkkal és érvekkel alá nem támasztott gyanakvásunkkal csak megnehezítjük kormányunk helyzetét, s magunkon nem segítünk. Az egyenjogú kapcsolatokat amúgy is csak olyan módon biztosíthatjuk, hogy megjavítjuk belső viszonyainkat, s a megújítási folyamatot addig visszük előre, míg egyszer a választásokon olyan államférfiakat választunk meg, akiknek lesz bátorságuk, érzékük és politikai rátermettségük ahhoz, hogy ilyen kapcsolatokat teremtsenek meg és tartsanak fenn. Egyébként ez általában minden kis ország mindegyik kormányának problémája.

Ezen a tavaszon, akárcsak a háború után, újra eljött a nagy alkalom. Újra lehetőségünk nyílt arra, hogy kezünkbe vegyük közös ügyünket, amelynek szocializmus a neve, és olyan arcot adjunk neki, amely jobban megfelelne egykori jó hírnevünknek és saját magunkról eredetileg alkotott viszonylag jó véleményünknek. A tavasz elmúlt és már nem tér vissza. Télen majd minden kiderül.

Ezzel befejeztük a munkásokhoz, a parasztokhoz, az alkalmazottakhoz, a művészekhez, a tudósokhoz, a szakemberekhez és mindenkire intézett felhívásunkat, amelynek megírását tudósok kezdeményezték.